

RESTAUROVÁNÍ TORZ STŘEDOVĚKÝCH PODLAH Z DOLNÍCH CHABER A BŘEVNOVSKÉHO KLÁŠTERA

ZDENĚK DRAGOUN – MICHAL TRYML – JAN MJARTAN

V roce 2009 byla v laboratořích Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v hlavním městě Praze restaurována dvě torza středověkých podlah, vyzvednutých v minulosti při archeologických výzkumech. Předložená zpráva přináší základní informace o nich i o provedeném restaurování.

Podlaha z kostela Stětí sv. Jana Křtitele v Dolních Chabrech (Praha 8)

Výzkum tehdejšího Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody byl vyvolán připravovanou celkovou rekonstrukcí kostela i celého areálu (jeho výsledky nebyly dosud podrobněji publikovány, oproti základní publikaci DRAGOUN/TRYML 1977 došlo při současném zpracování výzkumu k řadě upřesnění). Práce, prováděné s přestávkami v letech 1973 až 1975, postupně dokumentovaly pod podlahou interiéru kostela fragmenty románské stavební fáze stojícího kostela, postaveného nejspíš ve třetí čtvrtině 12. století (MERHAUTOVÁ 1971, 118). Šlo o pozůstatky pů-

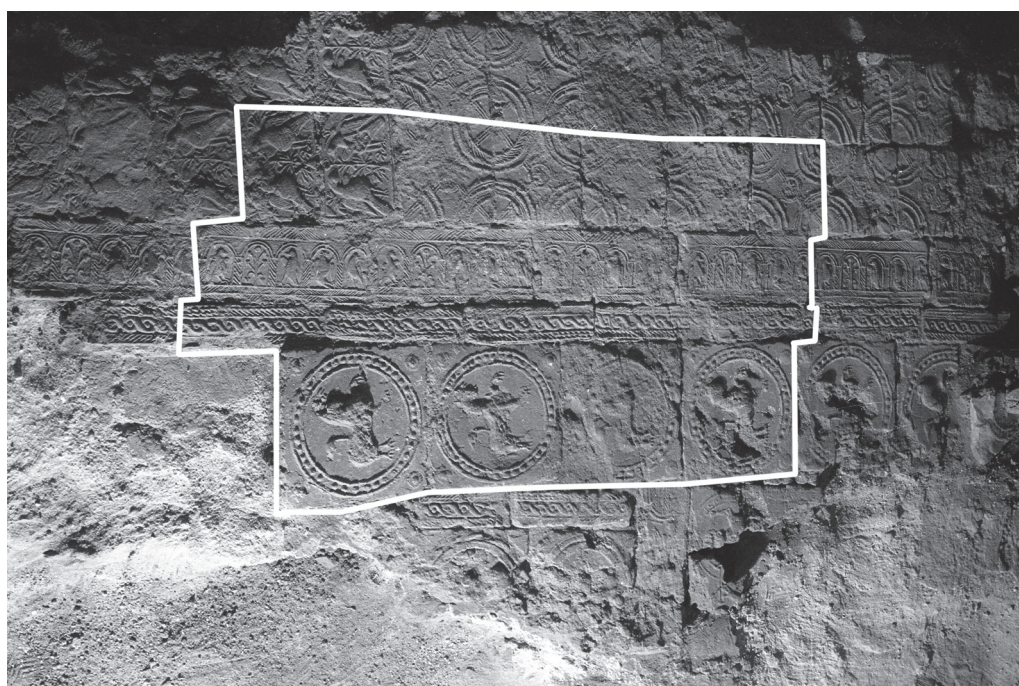
vodní empory – byla odkryta patka centrálního sloupu s nárožními dráčky i patky polopilířů při stěnách. Hlavním výsledkem výzkumu byl ale nález základových partií tří starších sakrálních staveb. Nejstarší byla pravděpodobně dřevěná svatyně s kamennou podezdívkou, vystřídaná stavbou podélného kostela, jehož základy byly stavěny technikou klasového zdiva. Nejmladší odkrytá torza patřila rotundě, která stavbě stojícího kostela bezprostředně předcházela. V interiéru stojícího kostela byly odkryty základy jejího presbytáře a podpory tribuny. Zdivo lodi rotundy se nedochovalo vůbec, jeho průběh dokládá pouze vnější hrana výkopu pro základy, zjištěná ve všech sondách vykopaných bezprostředně

Obr. 1. Praha 8-Dolní Chabry, kostel sv. Jana Křtitele. Jedna z odkrytých ploch románské reliéfní podlahy (foto M. Tryml, 1974).

vně kostela. Kdy byla rotunda vystavěna, není zcela zřejmé; předpokládáme, že se tak stalo někdy počátkem 12. století. Na návrh velké komise, která se na lokalitě sešla ještě před ukončením terénních prací v roce 1974, nebyly fragmenty odkrytých staveb zasypány. Zůstaly dochovány pod zčásti dřevěnou podlahou kostela. Tato expozice byla předána k užívání o čtyři roky později (podrobněji TRYML 2008).

Nejzajímavějším movitým nálezem výzkumu byla dlažba z pálené hlíny, která tvořila podlahu rotundy. Chronologické zařazení dlažby je poměrně jednoznačné. Na všech místech, kde došlo k přímému styku dlažby a zdi stojícího kostela, byla dlažba při budování jeho zdi porušena. Terény uvnitř kostela byly značně porušeny mladšími zásahy, poškodily je především výkopy téměř dvacítky pohřbů, neboť v kostele se pohřbívalo až do 18. století. Historické terény s dlažbou tak zůstaly dochovány pouze mezi výkopy, někdy na ploše jen několika desítek čtverečních centimetrů. Takových ploch bylo v interiéru kostela objeveno šest (obr. 1). Daleko více dlaždic bylo nalezeno v druhotné poloze v různých nálezových situacích uvnitř i vně kostela. V průběhu výzkumu

Obr. 2. Praha 8-Dolní Chabry, kostel sv. Jana Křtitele. Největší odkrytá plocha podlahy s vyznačením partie, která byla vyzvednuta (foto M. Tryml, 1974).

bylo tak získáno více než 500 kusů dlaždic, v drtivě většině pouze ve zlomcích. Podle obrazu na reliéfní ploše dlaždic bylo mezi nimi rozlišeno 19 typů, do té doby vesměs neznámých (většinu z nich poté publikovala MERHAUTOVÁ 1988). Pokud lze ze zachovaných fragmentů podlahy soudit, neměla dlažba jednotný ideový výraz, dlaždice byly skládány vedle sebe bez určitého záměru. Bez problémů není ani datování

nalezené dlažby. Anežka Merhautová, která se dlažbou zatím zabývala nejpodrobněji, ji datuje do třetí čtvrtiny 12. století s tím, že některé typy mohou být i mladší (MERHAUTOVÁ 1988, 32, 90). Toto datování poněkud koliduje s předběžným datováním samotné rotundy.

Už při prvních nálezích dlaždic a jejich úlomků bylo zřejmé, že problémy spojené s jejich dalším trváním nebudou jednoduché. Řešit bylo nutné především nakládání s objevenými souvislými plochami. Výzkum pokračoval, pod dlažbou byly objeveny starší nálezy, o ponechání na místě a zasypaní se tedy neuvažovalo. Bylo nutné dlažby vyzvednout. Hlavním problémem byl materiál, ze kterého byly dlaždice vyrobeny. Šlo o nekvalitní hlínu s vysokou příměsí hrubozrnného ostrůva. Hlína byla porézní, špatně vypálená, s výrazným sendvičovým efektem na lomu. Velmi špatnou kvalitou materiálu se mimochodem chaberské dlaždice už na první pohled odlišují od ostatní české, dosud známé produkce. Nekvalitně zpracované dlaždice se při pokusech oddělit je od pevné malty, do které byly zasazeny, často rozpadaly. I přes spolupráci laboratoře Muzea hlavního města Prahy, jejíž pracovník se pokoušel dlažbu vysušit a poté napouštět zpevňovadlem, se problém nepodařilo zcela vyřešit a část dlaždic byla při vyjímání poškozena. Když byla v samém závěru výzkumu v západní části kostelní lodě objevena další souvislá plocha dlažby (obr. 2), bylo proto rozhodnuto změnit dosavadní postup a pokusit se vyzvednout alespoň část vcelku, i s maltovým ložem a další vrstvou hlíny. Odkrytá plocha obsahovala více než čtyřicet celých či z větší části dochovaných exemplářů. K vyzvednutí z ní byla vybrána střední část o rozměrech přibližně 60 x 110 cm s dvaceti v celku dochovanými dlaždicemi. Obsahovala dlaždice různých tvarů (čtvercové, obdélné a páskové) a pěti typů. Nejdříve byly odstraněny všechny ostatní dlaždice

Obr. 2. Praha 8-Dolní Chabry, kostel sv. Jana Křtitele. Románská dlažba po vyzvednutí (foto M. Tryml, 1975).

Obr. 4. Praha 8-Dolní Chabry, kostel sv. Jana Křtitele. Ze zá-sypů pocházejí zlomky dlaždice s gryfem, která byla poslepována, konzervována a doplněna sádkou (uloženo NPÚ HMP, fotoarchiv, autor neuveden, 1975).

odkryté plochy, poté byl se-strojen dřevěný rám a usa-zen kolem vybraných dlaž-dic. Prostory mezi rámem a dlažbou byly vyplněny sádkou. Kolem rámu byl te-rén odebrán, takže dlažba zůstala stát na jakémsi sok-lu, který byl z kratší strany postupně pod dlažbou od-straňován a podkládán pr-kénky dna. Ty byly k rámu přišroubovány do předvrtaných děr. Vzniklé prostory byly opět vyplňovány sádkou. Je pravděpodobné, že po částečném vyschnutí byla dlažba konzervována. O celém postupu ale nebyla tehdy pořízena žádná zpráva. Poté byla dlažba převe-zena do Muzea hl. m. Prahy,

Obr. 5. Praha 8-Dolní Chabry, kostel sv. Jana Křtitele. Stav vy-zvednuté podlahy před započatím prací (foto M. Tryml, 2009).

kde byla umístěna ve stálé expozici (obr. 3). Podstatně jednodušší bylo během výzkumu nakládání s jednotlivými nálezy. Úlomky dlaždic byly konzervovány často opakovaně Silgelem a pokud to bylo možné, byly shledávány a následně slepovány. Nedochované partie byly doplňovány pro zpevnění sádkou (obr. 4).

V roce 2008 bylo při vcelku náhodné prohlídce muzejních expozic konstatováno, že stav exponátu se zhoršil (obr. 5), a protože muzeum nemělo pracovní ani finanční kapacitu na jeho restaurování, ujala se této práce archeologická laboratoř pražského pracoviště NPÚ. Práce prováděla J. Fišková pod metodickým vedením J. Mjartana. Při bližším ohledání se ukázalo, že dlaždice byly popraskané (místy silně), původní malta ve spárách byla vydrolená a hliněný podklad vyzvednutý s dlažbou ztratil vlivem sucha v muzejní expozici na objemu, čímž pod podkladovou maltou vznikla dutina umožňující postupné rozvolnění skladby. Dřevěný rám změnil seschnutím své rozměry, takže přestal částečně plnit svou funkci.

Po diskusi byl odmítnut nejjednodušší postup, spočívající v rozebrání dlažby na jednotlivé dlaždice, jejich slepení a opětné složení. Důraz byl položen na intaktnost celé plochy, která by tímto

Obr. 6. Praha 8-Dolní Chabry, kostel sv. Jana Křtitele. Dlaždice s gryfem před a po restaurování (foto M. Tryml, 2010).

postupem byla nenávratně ztracena. Dlažba byla tedy restaurována v celku, s výjimkou pěti krajních dlaždic, které byly v nejhorším stavu, nadto zcela uvolněny od podkladu. Ty byly vyjmuty a po konzervování a slepení opět usazeny na původní místo.

Jak už bylo konstatováno, dlaždice byly vyrobeny z hrubé terakoty, z materiálu velice nekvalitně připraveného, a navíc nepocházejícího z místních nalezišť (VAŘILOVÁ 2001, 557). Materiál je v lomu hrubozrnný, s velkým podílem hrubého ostřiva, nesourodý a porézni. Některé dlaždice byly uvolněné od maltového podkladu a většina měla hluboké výrazné praskliny. Původní malta ve spárách většinou chyběla nebo byla uvolněna. Na dochovaném povrchu byly místy nepůvodní skvrny – pravděpodobně pozůstatky předchozího konzervátorského zásahu. Před započítím restaurátorských prací byla provedena série zkoušek na úlomcích dlaždic vyzvednutých z jiných situací. Poté byly nálezy suchou cestou očištěny od nánosů prachu, nečistot a písku. Pro penetraci vlastní vyzvednuté podlahy byl na základě zkoušek vybrán 4 % roztok Paraloidu B 72. Po vytvrzení penetrace bylo při-

stoupeno k lepení zlomků dlaždic Paraloidem 72, zahuštěným plnivem z keramických mikrokuliček, tónovaným minerálním pigmentem. Tentýž materiál, navíc s křemičitým ostřivem, byl použit i ke tmelení, doplňování výplně a plastickou retuš. Na některých místech byla náznakově obnovena modelace reliéfu (obr. 6, 7). Stejným tmelem byly v prasklinách injektovány a retušovány neuvolněné

Obr. 7. Praha 8-Dolní Chabry, kostel sv. Jana Křtitele. Detailní pohled na dlaždici s gryfem, na němž je zřetelný způsob a míra doplnění hmoty (foto M. Tryml, 2010).

dlaždice. Paraloidem byl opakovaně nátěrem a hloubkovou injektáží napuštěn také podklad dlaždic. Uvolněné dlaždice byly k původnímu povrchu přilepeny v rozích lepidlem z Paraloidu a keramických mikrokuliček. Na závěr byla plocha pro oživení barevnosti a zvýraznění reliéfu ošetřena 50% roztokem lihu v destilované vodě (obr. 8).

Podlaha z benediktinského kláštera v Břevnově (Praha 6)

Při archeologickém výzkumu v souvislosti s úpravami břevnovského kláštera v letech 1991–1992 bylo v jeho západním barokním rajském dvoře odkryto torzo podlahy jižního křídla gotického ambitu. V pásu vymezeném opukovými obdélnými dlaždicemi byla vyskládána terakotová dlažba ve vzoru vzájemně se prostupujících – nekonečných – paprscitých kruhů, vyplněných konvexními trojúhelníky s šestibokým konkávním středem (obr. 9). Ve skladbě podlahy byl kladen důraz na její barevné působení. Středy kruhů byly z červené cihlářské hlíny, kryté bezbarvou glazurou, ze středu vychází tmavé „loukotě“, jejichž důsledně černá barva byla buď

Obr. 8. Praha 8-Dolní Chabry, kostel sv. Jana Křtitele. Vyzdvížená partie chaberské dlažby po restaurování a úpravě rámu (foto M. Tryml, 2010).

docílena přímo v keramické hmotě, nebo ji tvořila neprůhledná černá glazura na cihlově červených dlaždicích. Zbývající trojúhelné výplňové dlaždice byly zhotoveny z křehké bílé keramické masy. Jižní hrana odkryté podlahy přiléhala k pásu obdélných opukových dlaždic a linie jejich vzájemného kontaktu se projevila v rovných (tedy nekonvexních i nekonkávních) příslušných stranách keramických dlaždic. Výrobce specializované dílny počítal i s upravenými tvary okrajových skladebných prvků dlažby.

Nefigurální geometrické keramické podlahy jsou obvykle kladeny do souvislosti s cisterciáckými kláštery. Dlažba byla v Břevnově odkryta v té části areálu, jejíž vznik můžeme klást na základě písemných pramenů do doby těsně před koncem 13. století (k roku 1296) a spojovat ji se stavební činností opata Bavora II. z Nečtin (DRAGOUN/MERHAUTOVÁ/SOMMER 1993, 79–80). Nejlépe dochovaná část podlahy o rozměrech 94–147 a šířce 93 cm byla po odkrytí vyzvednuta in situ. Pracovní postup vyzvedávání dlažby a jejího zajištění proběhl stejným způsobem jako u dlažby chaberské, za účasti stejných pracovníků. Pouze nevelký zbytek byl ponechán v autentické podobě na místě svého nálezu a znovu zasypán. V rámci výzkumu byly na různých místech nalezeny většinou drobné zlomky dalších geometrických dlaždic odlišných tvarů, které dokládají hojnější použití tohoto typu dlažby v areálu kláštera.

Obr. 9. Praha 6-Břevnov, benediktinský klášter, ambit. Pohled na první fázi odkryvu dlažby (uloženo NPÚ HMP, fotoarchiv, autor neuveden, 1992).

Základní informace o nálezech břevnovských dlaždic byly téměř okamžitě publikovány (DRAGOUN 1993). Nejblíže analogie byla shledána v jedné partii podlahy z Kláštera Hradiště, odkryté již v 19. století. I její barevné řešení je podobné, jednotlivé dlaždice ale postrádají konvexnost a konkávnost stran, jsou pravoúhlé a v celku pak netvoří útvar kruhový, ale šestiúhelný. Tento vzor se v Evropě vyskytuje relativně často již od antiky a jeho příklady jsou známy z Itálie (např. kostel P. Marie v Gradu ze 6. století), Francie (např. cisterciácký klášter v Pontigny z 12. století), Anglie (cisterciácký klášter

Obr. 10. Praha 6-Břevnov, benediktinský klášter, ambit. Vyzvednutá dlažba ve stadiu restaurování. Na snímku se markantně projevuje rozpad bílých výplňových dlaždic a výrazně působí barevná skladba podlahy (foto M. Tryml, 2009).

v Byland Abbey z let 1180–1190) i Německa (např. cisterciácký klášter v Eberbachu z 2. poloviny 13. století), takže si vysloužil zařazení jako samostatný skladební typ (KIER 1970, 181). Za roky uplynulé od odkrytí a vyzvednutí břevnovské dlažby se v Čechách poněkud rozhojnila známá pramenná základna. I v Hradišti byly nalezeny další partie podlah, byť tentokrát neobsahovaly typově blízké dlaždice (SOMMER/WALDHAUSER 2000, obr. 3). Bohatý soubor geometrických dlaždic z Milevska rovněž dlaždice skladby použité v Břevnově neobsahuje (BRICHÁČEK 2007, 79–89), i když určité podobnosti u jednotlivých dalších dlaždic z Břevnova pozorovat můžeme. Podobně je tomu i v případě tvarově asi nejbohatšího souboru geometrických dlaždic z Plas, kde se prvky vyzvednuté břevnovské podlahy rovněž nevyskytují, ale v rámci jejich publikace je zveřejněn snímek analogie z anglického Rievaulx, datované po roce 1132 (KAMENICKÁ 2009, obr. 14). Jedná se o glazované dlaždice s barevným rozlišením jednotlivých typů dlaždic v kubickém provedení, blízké formám z Kláštera Hradiště. Podstatným přínosem jsou nové nálezy ze Staré Boleslavi. Analogická skladba podlahy byla konstatována právě podle břevnovského nálezu u dlaždic pocházejících zřejmě z baziliky sv. Václava. Ty jsou tvarově velmi blízké, tzn. v konvexně konkávním provedení a kromě barevného kontrastu glazovaných a režných dlaždic jsou navíc proti břevnovským vybaveny geometrickou reliéfní výzdobou. Chronologicky jistě břevnovské předcházejí, jejich vznik je na základě vyhodnocení nálezové situace kladen do 12. století, s možností datování značně hluboko v tomto centéniu (BOHÁČOVÁ/ŠPAČEK 1999, 488; BOHÁČOVÁ 2003, 205–207). Kombinaci geometrické skladby podlahy s plastickou výzdobou (i figurální) jednotlivých dlaždic známe z 12. století také z ostrovskeho kláštera (MERHAUTOVÁ 1988, 69).

Vyzvednutá dlažba, osazená při vyzvedávání do dřevěného rámu, byla jedním z exponátů výstavy, uspořádané v břevnovském klášteře u příležitosti oslav 1000. výročí jeho založení v roce 1993. V rámci zpřístupněných nejstarších dochovaných částí klášterního chrámu tam zůstala až do roku 2009. Po mnoha letech expozice objektu, v klimaticky nekontrolovaném prostředí pod pouze volně položeným sklem, došlo k seschnutí a malému pohybu spolu s dlažbou vyzvednutého hliněného podkladu, což vedlo k uvolnění keramických dlaždic, zejména k destrukci méně pevných bílých výplňových prvků tvaru sférických trojúhelníků. K poškození těchto bílých prvků pravděpodobně došlo již při přenášení torza. To umožnilo další pohyb a rozvolnění celkové skladby dlažby (obr. 10). Bílé dlaždice byly podle posudku V. Žáčka vyrobeny z bílého jílu a křemičitého písku; přítomnost výrazně většího množství křemíku konstatoval i mineralogický rozbor D. Hradila a zdůvodňoval jej použitím jemně mletého křemenného písku nebo spráše jako keramického ostríva (HRADIL 2010). Dlažba byla převezena do depozitáře NPÚ HMP. Tam bylo přistoupeno k jejímu restaurování, které navázalo na právě dokončené restaurování podlahy

Obr. 11. Praha 6-Břevnov, benediktinský klášter, ambit. Dlažba po restaurování a úpravě rámu (foto J. Hlavatý, 2010).

z Dolních Chaber. Získané zkušenosti a ověřené postupy byly stejnými odborníky (J. Fiškandlovou, J. Mjartanem) aplikovány na břevnovské dlažbě.

V duchu stejného přístupu proběhla i výroba kopií chybějících nebo nerestaurovatelných dlaždic v takovém počtu, aby výsledná podoba uzavřené dlažby poskytovala dobrou představu o skladbě podlahy, a přitom umožňovala rozlišení originálních prvků a kopií. Původní glazura se na horních lících dlažby dochovala pouze fragmentárně, více přetrvala na bočních stěnách dlaždic, ve spárách chráněných sousedícími díly nebo maltou. Některé keramické dlaždice, i přes svou robustnost, byly popraskané a jejich hrany občas poškozené. Několik dlaždic chybělo úplně.

Před započítím práce byla provedena série zkoušek na předem vybraných drobných zlomcích keramické dlažby a podkladu. Jako zpevňovač byl použit prostředek Porosil Z od firmy Aqua Praha. Jako druhá možnost byl zkoušen 3% roztok akrylátového kopolymeru Paraloidu B 72. Zpevnění bylo kontrolováno vrypem a broušením. Provedeny byly rovněž zkoušky na přípravu lepidla a tmelu. Nakonec byl pro penetraci vybrán 3% roztok Paraloidu B 72. Dlaždice a podkladový maltový povrch musely být očištěny suchou cestou od nánosů prachu a nečistot. U dlaždic byla prováděna penetrace opakovaně z rezné strany, glazované části pouze jedním nátěrem z důvodu nižší nasákavosti. Přebytný roztok Paraloidu byl odsáván buničinou. Všechny 17 bílých keramických výplňových prvků muselo být vyzvednuto z podkladu podle přesného očíslovaného nákresu. Všechny zlomky byly po očištění penetrovány, některé opakovaně. Přebytný roztok Paraloidu byl odsáván buničinou a zlomky otáčeny tak, aby nedošlo k nerovnoměrné koncentraci penetračního roztoku. Po zpevnění a vytvrzení penetrace bylo přistoupeno k lepení zlomků bílých výplní i některých dlaždic Paraloidem B 72 zahuštěným keramickými mikrokuličkami. Uvolněné lepené dlaždice byly retušovány v prasklinách tmelem z Paraloidu, keramických mikrokuliček a minerálního pigmentu. Neuvolněné dlaždice byly injektovány v prasklinách a retušovány stejným tmelem bez vyjímání. Bílé výplně byly slepeny v souvrství, pro technické zpevnění byl použit tmel z vápna, jemného křemičitého písku, siloxidu, přírodního minerálního pigmentu a disperze ředěné vodou v poměru 1 : 20. Původní podklad byl zbaven sádrových výplní,

kteřé bránily umístění kopií. Poté byl podklad opakovaně napuštěn 5% roztokem Paraloidu. Po zpevnění a vytvrzení byl podklad upraven do potřebného tvaru vápennou maltou.

Chybějící dlaždice z cihlářské hlíny i bílé výplňové prvky byly nahrazeny kopiemi. Podle původních vybraných kusů dlažby byly vyrobeny silikonové formy. U bílé výplně byl pro zhotovení kopie dočasně rekonstruován povrch. Kopie jsou ze sádky a přírodních minerálních pigmentů. Barevnost kopií dlažby byla zvýrazněna, aby došlo k viditelnému odlišení od originálu. Bylo vyrobeno 7 kopií loukotí s projmutím po stranách, 3 kopie loukotí okrajových, kde jedna strana je rovná, druhá má projmutí. Dále 1 šestiboká a 3 pětiboké dlaždice a 6 sférických trojúhelníků s rovnou povrchovou stranou. Uvolněné dlaždice i bílé výplně byly k původnímu povrchu přilepeny vápennou maltou. Části uvolněné původní malty byly dolepeny lepidlem z Paraloidu. Vnitřní spáry byly vyplněny maltou s přírodním pigmentem pro dosažení světlejšího odstínu. Na oživení barevnosti byla na závěr celá plocha keramické dlažby ošetřena 50% roztokem lihu v destilované vodě a po vyschnutí povrch hydrofobizován klůčkem, namočeným v 10% vodním roztoku mikrovosku (obr. 11).

Pro obě podlahy byla zvolena stejná závěrečná doporučení: Na udržení čistého povrchu používat pouze jemný suchý štětec, v žádném případě nepoužívat vodu ani organická rozpouštědla. Další uchovávání obou dlažeb bylo doporučeno při pokojové teplotě kolem 20 °C a relativní vzdušné vlhkosti kolem 60–70 %. Při osvětlení je třeba se vyvarovat intenzivnímu zejména bodovému osvětlení zblízka.

Po ošetření dlaždic byla u obou vyzvednutých podlah provedena shodná finální úprava artefaktů. Na základě projektu ak. arch. Milana Janů byl stávající dřevěný rám v obou případech posílen přiložením tuhého kovového rámu z ocelové pásovinu k vnější straně původního dřevěného rámu, který zůstal zachován. Z této pásovinu byl vytvořen dodatečný límec, těsně přiléhající k vnější ploše dřevěného rámu, svařený v rozích a na více místech pevně přišroubovaný k starému rámu. Mezera mezi starým a novým rámem byla vylita řídkou epoxidovou pryskyřicí a před jejím vytvrzením byly rámy propojeny vruty. Na závěr byla horní strana rámu opatřena profilovaným lemem z tvrdého pohledově upraveného dřeva s vybráním na skleněnou desku a vsazeno zasklení. Posílení rámu vyřešilo dílčí problémy s manipulací a celkovou ochranou exponátů.

Konečná podoba obou podlah je analogická především z toho důvodu, aby v případě společného vystavení obou podlah nedocházelo k rušivým vjemům. Po skončení restaurování byly obě podlahy společně vystaveny od června do září 2010 v expozičním prostoru NPÚ HMP. V této podobě názorně prezentuje chaberská podlaha honosnou úpravu interiéru románského kostela. Břevnovská umožňuje shlédnout skladebné i barevné řešení raně gotické podlahy klášterního ambitu a reprezentuje umírněnou variantu zdobné podlahy sakrálního prostředí, vycházející z cisterciáckého přístupu odmítání přehnané nádhery monastických areálů, který dílčím způsobem přejímají i premonstráti a některé řádové stavby benediktinské.

Přestože se, vzhledem k jejich atraktivitě, počítá s umístěním dlažeb v Muzeu hlavního města Prahy, provedené práce byly financovány z rozpočtu NPÚ HMP, s příspěvkem Pražského archeologického fondu.

Jak ukázala již výše zmíněná výstava, významná torza dvou středověkých podlah, odkrytá archeologickými výzkumy a vyzvednutá in situ, tvoří atraktivní součást hmotné i duchovní kultury středověké společnosti. V roce 2009 provedené úpravy je uvedly do stavu odpovídajícího jejich významu a umožní je prezentovat způsobem, který obohacuje nejenom naše poznání prostředí románských a raně gotických sakrálních staveb, ale i schopnost působení archeologických nálezu na širokou veřejnost.

LITERATURA

- BOHÁČOVÁ 2003 — Ivana BOHÁČOVÁ: K vybavení interiéru sakrálních staveb. In: Ivana BOHÁČOVÁ (ed.), Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku. *Mediaevalia archaeologica* 5, 2003, 205–210.
- BOHÁČOVÁ/ŠPAČEK 1999 — Ivana BOHÁČOVÁ / Jaroslav ŠPAČEK: Podlahové dlaždice z archeologických výzkumů v okolí baziliky sv. Václava ve Staré Boleslavi. *Archeologie ve středních Čechách*, 1999, č. 2, 487–510.
- BŘICHÁČEK 2007 — Pavel BŘICHÁČEK: Nebe a peklo na zemi. Románské a raně gotické dlaždice z milevského premonstrátského kláštera. Milevsko 2007.
- DRAGOUN 1993 — Zdeněk DRAGOUN: Středověké podlahy a dlaždice z Břevnovského kláštera. *Zprávy památkové péče* 53, 1993, 170–176.

- DRAGOUN/MERHAUTOVÁ/SOMMER 1993 — Zdeněk DRAGOUN / Anežka MERHAUTOVÁ / Petr SOMMER: Stavební podoba břevnovského kláštera ve středověku. In: Ivan HLAVÁČEK / Marie BLÁHOVÁ (eds.), Milénium břevnovského kláštera (993-1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, 1993, 67–137.
- DRAGOUN/TRYML 1977 — Zdeněk DRAGOUN / Michal TRYML: Předběžné výsledky archeologického výzkumu kostela sv. Jana Křtitele v Dolních Chabrech (Praha 8). In: Miroslav RICHTER: Středověká archeologie a studium počátků měst, Praha 1977, 221–224.
- HRADIL 2010 — David HRADIL: Mineralogický rozbor vzorků historických dlaždic. Ústav anorganické chemie AV ČR, v.v.i., nepublikovaná zpráva, 2010, uloženo: odbor Archeologie, NPÚ HMP.
- KAMENICKÁ 2009 — Eva KAMENICKÁ: Nové nálezy raně gotické mozaikové dlažby v areálu kláštera v Plasích. *Archaeologia historica* 34, 2009, 319–345.
- KIER 1970 — Hiltrud KIER: Der mittelalterliche Schmuckfußboden unter besonderer Berücksichtigung des Rheinlandes. Die Kunstdenkmäler des Rheinlandes, Beiheft 14, Düsseldorf 1970.
- MERHAUTOVÁ 1971 — Anežka MERHAUTOVÁ: Raně středověká architektura v Čechách. Praha 1971.
- MERHAUTOVÁ 1988 — Anežka MERHAUTOVÁ: Skromné umění. Praha 1988.
- SOMMER/WALDHAUSER 2000 — Petr SOMMER / Jiří WALDHAUSER: Nová etapa archeologického výzkumu opatského chrámu cisterciáckého kláštera Hradiště nad Jizerou (1995–1999). In: Kateřina CHARVÁTOVÁ (ed.), 900 let cisterciáckého řádu. Sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze, Praha 2000, 47–62.
- TRYML 2008 — Michal TRYML: Břevnov, Pankrác a Dolní Chabry po třiceti letech. Zpráva o revizi. Zprávy památkové péče 68, 2008, 289.
- VARILOVÁ 2001 — Zuzana VARILOVÁ: Surovinové zdroje a provenience románských terakotových dlaždic. *Archeologické rozhledy* 53, 2001, 515–563.

PhDr. Zdeněk DRAGOUN
Národní památkový ústav v hl. m. Praze
dragoun@praha.npu.cz

PhDr. Michal TRYML
Národní památkový ústav v hl. m. Praze
tryml@praha.npu.cz

Jan MJARTAN
Restaurátor uměleckořemeslných děl z kamene a štuky
mjartan@centrum.cz